

Αθήνα, 17 Μαρτίου 2016

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

«Τέχνη & Εκπαίδευση:

Διδακτικές και Παιδαγωγικές προσεγγίσεις στο Σχολείο του 21ου αιώνα»

Αθήνα 2, 3 και 4 Οκτωβρίου 2015

Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) σε συνεργασία με την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ) και τη Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση συνδιοργάνωσαν Διεθνές Συνέδριο με θέμα: «Τέχνη & Εκπαίδευση: Διδακτικές και Παιδαγωγικές προσεγγίσεις στο Σχολείο του 21ου αιώνα». Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις 2, 3 και 4 Οκτωβρίου 2015, στη Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών με τη συμμετοχή διακεκριμένων Ελλήνων και ξένων επιστημόνων. Στόχος του συνεδρίου ήταν η παρουσίαση σύγχρονων παιδαγωγικών προτάσεων, απόψεων και κατευθύνσεων για τη δυναμική σχέση τέχνης και σχολείου, καθώς και η ανάπτυξη ενός ουσιαστικού διαλόγου μεταξύ λειτουργών και στελεχών της εκπαίδευσης, καλλιτεχνών, ειδικών παιδαγωγών-επιστημόνων αλλά και ερευνητών-διδασκόντων από τον χώρο των τεχνών και της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Στο πλαίσιο αυτό κατατέθηκαν προτάσεις από τους συμμετέχοντες για τη σημασία και την αναγκαιότητα ένταξης των τεχνών στην εκπαίδευση.

Στο Συνέδριο συμμετείχαν ως Εισηγητές:

- Εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όλων των ειδικοτήτων.
- Μέλη ΔΕΠ της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Στελέχη και ερευνητές της εκπαίδευσης.
- Επιστήμονες και ερευνητές στους τομείς της τέχνης και της παιδαγωγικής, της φιλοσοφίας και της κοινωνιολογίας και, εν γένει, των ανθρωπιστικών επιστημών.
- Δημιουργοί και καλλιτέχνες που υλοποιούν καλλιτεχνικές και εκπαιδευτικές δράσεις.

Το συνέδριο είχε ως κύριο στόχο να αναδείξει την αναγκαιότητα της ένταξης των τεχνών στον διάλογο για το μέλλον της παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης. Η θετική ανταπόκριση που είχε από τους εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων, τους επιστήμονες, τους καλλιτέχνες, τους παιδαγωγούς, κ.ά. υπήρξε εντυπωσιακή. Οι ομιλητές του συνεδρίου εκπροσωπούσαν όλα σχεδόν τα επιστημονικά και καλλιτεχνικά πεδία και η προσέγγισή τους στηρίχτηκε στην αντίληψη ενός ανοικτού σχολείου στις τέχνες.

1. Βασικές θεωρητικές παραδοχές του συνεδρίου

Οι τέχνες μπορούν να αποτελέσουν ένα **εργαλείο προσέγγισης της γνώσης** κατά τρόπο διαθεματικό, διεπιστημονικό, διερευνητικό και βιωματικό, συνδυάζοντας όλα τα γνωστικά αντικείμενα του σχολείου. Η τέχνη μπορεί να υποστηρίξει και να εμπνεύσει το σύγχρονο σχολείο, για να εκπαιδεύσει τους μαθητές ως ελεύθερες προσωπικότητες, να τους μυήσει στην πολυπλοκότητα της πραγματικότητας και να τους καταστήσει ικανούς στην αποτίμηση των παραμέτρων του σύγχρονου κόσμου, καλλιεργώντας τη γνώση, την ευαισθησία, την κρίση, τη δημοκρατική και κοινωνική τους συνείδηση.

Οι μαθητές με την εμπλοκή τους στην καλλιτεχνική διαδικασία, οδηγούνται σε νέα πεδία προσωπικών και νοηματικών αναζητήσεων και μέσω αυτών σε μια **στοχαστική και κριτική κατανόηση του κόσμου** και της πραγματικότητας. Η διδασκαλία της τέχνης αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τους μαθητές, καθώς, μέσω εναλλακτικών δραστηριοτήτων και ενεργοποιώντας όλες τις αισθήσεις και προκαλώντας ταυτόχρονα ποικιλία συναισθημάτων, αναπτύσσει τη δημιουργική σκέψη, την αυτοπεποίθηση, τη φαντασία, τον πειραματισμό, τη διερευνητική και βιωματική μάθηση.

Επιπροσθέτως, η εμπειριστατωμένη ενασχόληση των παιδιών με τα έργα τέχνης μπορεί να συμβάλλει στον **μετασχηματισμό προβληματικών πλαισίων αναφοράς**, όπως στερεότυπα και προκαταλήψεις (**μετασχηματίζουσα μάθηση**) καθώς και στην καλλιέργεια σκεπτόμενων ανθρώπων, ώστε να ανατρέπουν στερεοτυπικές αντιλήψεις, να νοηματοδοτούν και να αυτενεργούν αποτελεσματικά στα διαρκώς μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα, όπως αυτά διαμορφώνονται από τα νέα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα (π.χ. ανθρωπιστική, οικονομική, προσφυγική κρίση).

Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την τέχνη μπορεί να δημιουργήσει ένα **δημοκρατικό πλαίσιο εξασφάλισης ισότητας ευκαιριών και αντιστάθμισης των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων**. Οι τέχνες μπορούν να συμβάλλουν στη συμπερίληψη και συνεκπαίδευση όλων των παιδιών, προσφέροντας εναλλακτικούς τρόπους μάθησης και αλληλεπίδρασης, υποστηρίζοντας τα πολλαπλά είδη νοημοσύνης των μαθητών αλλά και τις ειδικές ικανότητές τους. Παράλληλα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ένταξη και εκπαίδευση όλων όσοι ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Εξάλλου, η δημιουργική αξιοποίηση των τεχνών στην εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει ένα **ουσιαστικό εργαλείο αντιμετώπισης της μαθητικής διαρροής και του σχολικού εκφοβισμού**, δίνοντας την ευκαιρία στα παιδιά και στους νέους να υιοθετήσουν θετικές στάσεις ζωής, να ενεργοποιήσουν τις δημιουργικές τους δυνάμεις και να αναπτυχθούν προσωπικά και κοινωνικά. Μέσω των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων καλλιεργούνται οι δεξιότητες ολόπλευρης **ενδυνάμωσης** των μαθητών και ενισχύεται η δημοκρατική και κοινωνική ευαισθησία και η

ενσυναίσθησή τους, θέτοντας τον διάλογο και την επικοινωνία στο επίκεντρο της σχολικής ζωής και βελτιώνοντας έτσι το κλίμα συνεργασίας και επικοινωνίας του σχολείου.

Οι θεωρητικές τοποθετήσεις στο πλαίσιο του συνεδρίου υπογράμμισαν την αναγκαιότητα **επαναπροσδιορισμού (ή κατάργησης) των ορίων μεταξύ τέχνης και εκπαίδευσης**, καθώς δεν θεωρούνται δόκιμες οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στην τέχνη και στην επιστήμη. Ο διαχωρισμός αυτός δύναται να αρθεί στην εκπαιδευτική πράξη μέσω της συνομιλίας των τεχνών και της διαθεματικότητας, η οποία υπερβαίνει τα στεγανά μεταξύ τέχνης και επιστήμης και καθιστά απτή και σαφή στον μαθητή την ολιστική προσέγγιση της γνώσης

Τέλος, είναι απαραίτητο το εκπαιδευτικό σύστημα να αναδείξει **την αλληλεπίδραση της τέχνης με τη σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία**, προσελκύνοντας πιο άμεσα το ενδιαφέρον των μαθητών, συμβάλλοντας παράλληλα στην ανάπτυξη της δημιουργικής και σχεδιαστικής σκέψης, της καινοτομίας, της πρωτοτυπίας, του ψηφιακού γραμματισμού και της επίλυσης προβλημάτων. Χάρη στη σύζευξη τέχνης και ψηφιακής τεχνολογίας κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, οι μαθητές θα αναπτύξουν την ικανότητά τους να αποκωδικοποιούν, να αναλύουν και να κατανοούν ευκολότερα τα οπτικοακουστικά ερεθίσματα που δέχονται.

2. Προτάσεις

- **Προγράμματα Σπουδών:** Εμπλουτισμό των Προγραμμάτων Σπουδών με καλλιτεχνικές δραστηριότητες σε όλες τις βαθμίδες και ένταξη και άλλων μορφών Τέχνης όπως Χορό, Θέατρο/Οπτικοακουστική Παιδεία με στόχο τη σύζευξη και τη συνομιλία των διαφορετικών μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης τόσο μεταξύ τους όσο και με τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα, η οποία θα συμβάλλει στη διεύρυνση της διαθεματικότητας, στην ανάπτυξη του αισθητικού γραμματισμού των μαθητών, της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, της ενσυναίσθησης, καθώς και στη δημιουργία κινήτρων μάθησης.
- **Υλικοτεχνική υποδομή και εξοπλισμός:** Αναβάθμιση της υλικοτεχνικής υποδομής και του εξοπλισμού των σχολικών μονάδων (κατάλληλες αίθουσες καλλιτεχνικής παιδείας και πλήρως εξοπλισμένα καλλιτεχνικά εργαστήρια), ώστε να παρέχεται σε μαθητές και εκπαιδευτικούς η δυνατότητα να αναπτύξουν όλες τις δημιουργικές τους ικανότητες και να εντάξουν τις τέχνες σε όλες τις εκφάνσεις της σχολικής ζωής.
- **Αρχική εκπαίδευση και επιμόρφωση εκπαιδευτικών στις τέχνες:** Διδασκαλία των τεχνών (εικαστικών, μουσικής, θεάτρου κλπ)- με τη μορφή υποχρεωτικού μαθήματος- σε όλα τα Παιδαγωγικά Τμήματα. Διαρκής βιωματική επιμόρφωση όλων των εκπαιδευτικών στις παιδαγωγικές δυνατότητες που εξασφαλίζουν τα καλλιτεχνικά γνωστικά αντικείμενα (εικαστικά, μουσική, θέατρο κλπ) στη διαδικασία της μάθησης.
- **Δια βίου μάθηση και εκπαίδευση:** Σύνδεση της εκπαίδευσης ενηλίκων με τις τέχνες και συστηματική ένταξη των τεχνών στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και στα Σχολεία των Ειδικών Καταστημάτων Κράτησης, ώστε να δημιουργηθούν κίνητρα για τη συνεχιζόμενη μάθηση και την κοινωνική ένταξη.

- **Τέχνη και εκπαίδευση για όλους:** Αξιοποίηση των τεχνών στην εκπαίδευση μαθητών ειδικών κοινωνικών ομάδων, όπως οι μαθητές με αναπηρίες, οι μαθητές που φοιτούν σε σχολεία των Καταστημάτων Κράτησης, οι μαθητές που ζουν σε απομακρυσμένες και απομονωμένες περιοχές της Ελλάδας. Οι τέχνες μπορεί να συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και εναλλακτικών μορφών έκφρασης και επικοινωνίας από πλευράς των μαθητών με αναπηρίες, αλλά και να λειτουργήσουν ως γέφυρες συνεργασίας μεταξύ του γενικού και του ειδικού σχολείου. Συγχρόνως, μπορούν να αξιοποιηθούν στην ευαισθητοποίηση του μαθητικού πληθυσμού απέναντι στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, αλλά και ως μέσο για την αποδοχή της διαφορετικότητας από τους μαθητές.
- **Σύνδεση σχολείου με χώρους πολιτισμού:** Ανάπτυξη συνεργασιών της σχολικής κοινότητας με κέντρα πολιτισμού, μουσεία, ωδεία, θέατρα και χώρους εικαστικών τεχνών και μουσικών εκδηλώσεων με στόχο τον εμπλουτισμό της εμπειρίας των μαθητών από την επαφή τους με τον εγχώριο και διεθνή πολιτιστικό πλούτο.
- **Επαναπροσδιορισμός της θέσης της λογοτεχνίας στην εκπαίδευση:** Προσέγγιση της ενότητας του λογοτεχνικού κειμένου και όχι αποσπασματική χρήση του στην υπηρεσία αυτονομημένων διδακτικών αντικειμένων και μαθησιακών στόχων. Το λογοτεχνικό/ποιητικό κείμενο είναι ανάγκη να αντιμετωπίζεται ενιαία και όχι κατακερματισμένα, ώστε οι μαθητές να έχουν την ευκαιρία να ανακαλύπτουν την ποιητική της γλώσσας, των λέξεων, των νοημάτων και των συναισθημάτων που εμπεριέχονται σε αυτό.
- **Αναβάθμιση των Καλλιτεχνικών και των Μουσικών Σχολείων και σύσταση νέων:** ο θεσμός των Καλλιτεχνικών και των Μουσικών Σχολείων διασφαλίζει ισότητα ευκαιριών σε όλους τους μαθητές που επιθυμούν να εντρυφήσουν σε διάφορες μορφές τέχνης, ανεξαρτήτως της κοινωνικοοικονομικής τους προέλευσης. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητο η Πολιτεία, αφενός, να υποστηρίξει τα Καλλιτεχνικά και τα Μουσικά Σχολεία που ήδη λειτουργούν, εξασφαλίζοντας υλικοτεχνική υποδομή και απαραίτητο εκπαιδευτικό προσωπικό και, αφετέρου, να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για τη σύσταση νέων Καλλιτεχνικών και Μουσικών Σχολείων.
- **Θεσμοθέτηση καλλιτεχνικών μαθητικών συναντήσεων:** η καθιέρωση ενός ετήσιου φεστιβάλ καλλιτεχνικών μαθητικών δημιουργιών και συναντήσεων, αρχικά σε περιφερειακό επίπεδο και δευτερευόντως σε κεντρικό, θα μπορούσε να οδηγήσει στη δημιουργία δικτύων συνεργασίας ανάμεσα στα σχολεία με στόχο την παραγωγή και ανταλλαγή καλλιτεχνικών εμπειριών.

3. Επίλογος

Οι παραπάνω προτάσεις δεν προκύπτουν απλώς από την παράθεση θεωρητικών απόψεων και τοποθετήσεων. Αντιθέτως, αποτελούν το απόσταγμα ενός μεγάλου αριθμού καλών πρακτικών, καινοτόμων μεθόδων και σύγχρονων διδακτικών και ερευνητικών προσεγγίσεων που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου, καθώς και μιας σειράς βιωματικών εργαστηρίων, τα οποία ανέδειξαν στην πράξη την αναγκαιότητα της οργανικής διασύνδεσης

τέχνης και εκπαίδευσης. Η μεγάλη συμμετοχή των εν ενεργεία εκπαιδευτικών μέσω της παρουσίασης καλών πρακτικών που εφαρμόζουν οι ίδιοι και κυρίως το μεγάλο ενδιαφέρον τους για τα βιωματικά εργαστήρια που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του συνεδρίου είναι ενδεικτικά, αφενός, της δυνατότητας μιας αποτελεσματικής αξιοποίησης των τεχνών στο σύγχρονο σχολείο και της αναγκαιότητας μιας ουσιαστικής επιμόρφωσης όλων των εκπαιδευτικών στις παιδαγωγικές δυνατότητες των τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η επιστημονική επιτροπή του συνεδρίου

Ενημερωτικό υλικό, περιλήψεις και βιντεοσκοπημένες συνεδρίες στον ακόλουθο σύνδεσμο του ΙΕΠ:
<http://www.iep.edu.gr/index.php/en/2016-01-22-06-48-40/2016-01-25-07-30-52/365-21>